

ČLANCI

MEĐIMURSKI ORGULJASI:

Andrija Lesinger†

Miroslav Vuk, Zagreb

Posljednji živi međimurski orguljaš, učenik Bervarove orguljaške škole u Celju, živa enciklopedija prastarih izvornih međimurskih crkvenih napjeva i popjevaka dični je starina Andrija Lesinger, koji je u Goričanu savjesno i uz velike žrtve na opće zadovoljstvo župljana vršio orguljašku službu pune 52. godine (1924—1976). Rodio se 28. studenog 1902. u Macincu u seljačkoj obitelji. U rodnom selu završio je osnovnu školu. Glazbenu nadarenost malog »Andraša« zamijetio je vrlo rano macinečki župnik vlč. Ignacije Lipnjak, koji je jedva čekao da mali Andrija navrší petnaest godina kako bi ga mogao na svoj trošak poslati u orguljašku školu u Celje. Naime, u razdoblju 1910—1918. u Macincu je službovao mađarski učitelj Szép János, koji je obavljao i orguljašku službu, a svu svoju duševnu i tjelesnu snagu trošio je neumorno jedino na pomadarenje župljana i njihove djece čitave macinečke župe.

Szép János prkosio je župniku na svakome mjestu izvan crkve, a i u samoj crkvi! Nije priznavao crkvene kanone o crkvenom pjevanju. Svirao je samo mađarske pjesme, koje vjernici nisu razumjeli niti ih znali pjevati. Župnik je podučavao mladež i ostale vjernike u pjevanju hrvatskih crkvenih popjevaka i kad bi za vrijeme bogoslužja vjernici zapjevali crkvenu popijevku na hrvatskom jeziku, tad bi začu mile orgulje i začuo se Jánosov glas na mađarskom. Zbog toga je dolazilo u crkvi i do nemilih scena za vrijeme bogoslužja,² jer János je bio svjetovna vlast, a župnik nemoćan spram vlasti, ali popuštao nije. Uz velike žrtve, neprilike i strpljivost uvodio je nove hrvatske crkvene popijevke nadahnute cecilijanskim idejama, ali nije imao orguljaša koji bi mu u tim nastojanjima bio desna ruka. Zbog toga je i gajio nadu u dječaka Andriju kako bi on kao domaći sin zamijenio tuđinca za orguljama. I nije se prevario!

15. rujna 1918. otišao je mladi Andrija Lesinger na župnikov trošak u Celje i započeo svoje vrlo uspješno školovanje. Kruna tog školovanja je bio odličan uspjeh na završnom ispitu 30. srpnja 1921. O tom odličnom uspjehu mladog orguljaša Andrije pisala je i *Sveta Cecilija*.³

»Ovogodišnjem zaključnom ispitu orguljaške škole u Celju pod vodstvom Karla Bervara predsjedao je kao povjerenik biskupskog ordinarijata u Mariбору dr. Matija Slavić, profesor bogoslovlja u Ljubljani. Školu je polazio g. 1920./1921. 24 učenika te jedna učenica. Trojica od učenika bili su Međimurci-Hrvati, koji su te godine apsolvirali: Andrija Lesinger iz Macinca s odličnim, Vinko Pintarić iz Preloga i Matija Kos (iz Goričana, op. ur.) s dobrim uspjehom. Bervarova je škola dala dosada Međimurju šest orguljaša i jednu orguljašicu, od kojih su: sadašnji orguljaš Ivo Mustać u Sv. Mariji i ovogodišnji absolvent Andrija Lesinger sa sestrom si Katarinom izišli iz škole kao najspremniji i najoduševljeniji propagatori hrvatskog cecilijanizma.«

† Nažalost, u vrijeme dok se ovaj članak pripremao za tisak, umro je posljednji međimurski učenik Bervarove orguljaške škole u Celju, orguljaš Andrija Lesinger.

Nakon završene škole mladi orguljaš Andrija obavljao je do odlaska u vojsku sa svojom sestrom Katarinom orguljašku službu u Macincu, a poslije vojske odlazi u Goričan, gdje je djelovao preko pola stoljeća, sve do umirovljenja 1976. godine.

I on je morao župljanima Goričana 22. svibnja 1924. prvo pjevati i svirati misu, litanije i pokojnički Libera. Morao je odgovarati svećeniku na razne zazine i na kraju preludirati »veselo i tužno«! Kad je završio tu svoju audijenciju, svi prisutni su ga s oduševljenjem pozdravili i prihvatili za svojeg novog orguljaša. Posebno je bio zadovoljan znanjem, svirkom i pjevanjem ondašnji župnik vlč. Ivan Kendelić koji je novom orguljašu, u prepunoj crkvi, uputio srdačnu dobrodošlicu. Orguljaš Andrija je s puno volje i žara započeo svojim radom i odmah osnovao veliki seoski crkveni mješoviti pjevački zbor, koji je djelovao i sudjelovao na svim crkvenim i svjetovnim svečanostima u Goričanu sve do smrti vlč. Ivana Kendelića 1932. godine.

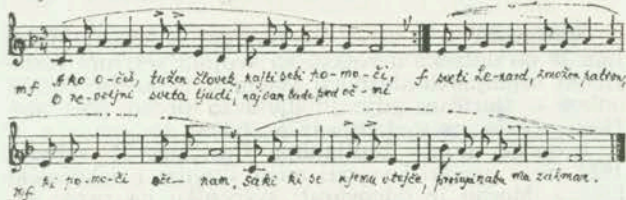
Lesingerov crkveni zbor iz 1933. godine

S novim orguljašem Andrijom bili su posebno zadovoljni općinari u općinskoj upravi jer su osjetili da on svojim prosvjetiteljskim radom budi kod mladeži hrvatsku svijest koja je kod starijih ljudi bila potisnuta upornom mađarizacijom u minulim desetljećima i tako kod starijih ljudi ostavila svoje tragove još dugi niz godina poslije 1918. godine.

Kako je Lesingera, kao dječaka, s posebnom ljubavlju već macinečki župnik vlč. Ignacije Lipnjak odgajao u hrvatskom duhu, a u Celju je to isto s uspjehom nastavio i Karlo Bervar, Andrija Lesinger je poslije smrti vlč. Ivana Kendelića teško prihvatio neke zahtjeve u vezi crkvenog pjevanja i orguljaštva koje mu je postavio novi župnik vlč. Stjepan Ošlaj, prekomurski Slovenac. Posebno ga je pogodila odluka, kao i sve članove crkvenog pjevačkog zbora, o izostavljanju mnogih crkvenih popijevki, koje je vjerni puk u crkvi rado i s oduševljenjem pjevao za vrijeme službe Božje te uvođenja novih popijevki kojih nije bilo ni u jednoj hrvatskoj crkvenoj pjesmarici. Orguljaš Andrija bio je zatečen takvom odlukom. Počeo je obavljati međimurske, starinske pučke crkvene popijevke i tražio one u čijim se napjevima osjećalo obilježje hrvatske glazbene tradicije. Posjetio je i mnoge susjedne župe i slušao kako se u tim

župnim crkvama pjeva i kad se uvjerio da je svojim nastojanjima na pravom putu naučio je svoje pjevače i župljane već zaboravljene »svete međimurske starijske crkvene popevke«. Citava župa, od mladih do starih, opet je pjevala sa zanosom, radosno, od srca. Međutim, unatoč svojim nastojanjima nije uspio. Orguljaška plaća bila mu je snižena. Upravo u to vrijeme, početkom 1934. godine, oduševio je svoje župljane novom popijevkom u čast patrona župe Goričan, svetog Leonarda. Ova pjesma i popijevka oduševila je sve župljane i oni su odlučili da potpomognu svojeg orguljaša materijalno i moralno, a popijevku su prihvatili kao svoju i ona je odmah postala narodnom.

Umjeteno

1. Ako očeš, tužen človek, najti sebi pomoči, o nevoljni sveta ljudi, naj vam bude pred očmi sveti Lenard, zmožen patron, ki pomoći oče nam. Saki ki se njemu vtejče, prošnja nabu mu zahman.
2. Zato anda, sim tecite, o dušice ljubljene! Simo hote ter povečte svoje tuge, nevolje! Pred svetoga Leonarda, patrona ljubljenoga, Vu Goričke slavne fare kakti oca željenoga.
3. Da bi mogli gori stati, ki su tu prebivali, vaši starci povedati radi bi valovali kak su pomoći zadobili od Leonarda navek tu pak su njemu zazidali ovu farnu cirkvicu.
4. A to znate da pri Bogu na takvo zvišavanje zbog življenja pokorničkog ovu moć zadobil je: prvić maršice branitel, to vnogi spoznali su, foringašom veselitel ki se njemu vtečeju.
5. Kaj ve budem zapopevat, more biti saki čul, buđi stranjskim al' domačim, majkami vu porodu. Gđa nam dođu one sile da smrt jemlje življenje, vu tim času sveti Lenard, za nas Bogu moli se!
6. Hote, anda, muški, ženske denes ovdi pred oltar svetomu Lenardu v ruke dajte žitek za svigdar! Na sakog bu pasku imel ki se njemu v ruke da, črez življenje i trpljenje tpeljal bu ga do neba.
7. Ali predi nego s cirkve i njega odidemo, za nemočne il' pokojne roditelje molimo. Nam pak sveti Leonardo zdravlje i mir podeli, kaj bi k letu vu toj cirkvi pred tobom se mi žišli!

Andrija Lesinger je uz beličkog orguljaša Ivana Kozjaka jedini, koliko se do danas moglo saznati, sačuvao do naših dana jednu od najstarijih hrvatskih svetačkih crkvenih popijevki, popijevku u čast svete Barbare djevice i mučenice koju je Ana Katarina Zrinska stavila u svoj molitvenik *PUTNI TOVARUS*, 1661. godine,¹ a isusovac Baltazar Milovec u svoj molitvenik *DUŠNI VRT*, 1664. godine.² (Ovu godinu spomenuo je kod pjevanja popijevke i Andrija Lesinger).

Andrija Lesinger običavao je sam ili sa svojim, za ono vrijeme u malenoj seoskoj župi, velikim mješovitim pjevačkim zborom posjećivati susjedne župe za vrijeme »prošćenja«. Isto tako su i susjedni orguljaši sami ili sa svojim pjevačima posjećivali njega ili druge orguljaše susjednih župa i tako stvarali nova poznanstva i prijateljstva. Kod tih susreta stjecala su se i nova znanja, učile nove popijevke, ali napjevi obično samo po sluhu, dok bi se sadržaj teksta zabilježilo. Zbog toga danas nalazimo u Međimurju vrlo mnogo melodijskih inačica iste crkvene popijevke. Ovakav miran život i predan orguljaški rad svih orguljaša poremetio je rat i dolazak mađarske vojske u Međimurje i Goričan 1941. godine. Seoski »mađa-

roni« odmah su digli svoje glave i zatražili od župnika da crkvene obrede vrši na mađarskom jeziku, a »kantor« da svira i pjeva samo mađarske crkvene popijevke. Župnik preplašen batinanjem i hapšenjem počeo je propovijedati na mađarskom, ali orguljaš Andrija je i nadalje svirao i pjevao samo hrvatske crkvene popijevke. Prva posljedica ove neposlušnosti i otpora bila je obustava orguljaške plaće od općine, a poslije i hapšenje. Tako je u razdoblju 1942-1944, bio triput hapšen samo zbog toga što je u crkvi hrvatski pjevao. Prvi put je bio odveden u Prelog i zatvoren tjedan dana. Poslije saslušanja i dobivenih batina Mađari ga puštaju kući. Kako je i dalje u crkvi pjevao samo na hrvatskom jeziku, ponovo ga hapse 13. II. 1943. i odvođe u logor Kisstarcsa u Mađarskoj. U tom logoru boravio je tri mjeseca i bio pušten uvjetno kući. I opet on svira samo hrvatske popijevke, ali zato biva hapšen i treći put kad je odveden u logor Felsőbagátpuszta. U to vrijeme Mađari dovode mađarskog orguljaša koji je odmah počeo svirati mađarske popijevke. Međutim, župljani se nisu dali smesti i oni su uvijek po starom običaju pjevali na hrvatskom jeziku. Uvidjevši mađarski orguljaš da ne može ništa učiniti, prestao je dolaziti orguljat, a na opću radost župljana u rujnu 1944. vratio se njihov omiljeni orguljaš iz »rešta«! Svakako valja spomenuti da mu je obitelj bila bez ikakvih materijalnih dobara i da su vjernici, župljani svojim dragovoljnim priložima uzdržavali njegovu obitelj dok je on bio u zatvorima. I tako je on po treći put započeo ponovo sa sviranjem »u goričkoj farnoj cirkvi«. Odmah je bio upozoren da se više hrvatski ne smije pjevati u crkvi, ali on za to nije mario. Tražilo se od njega da svira »himnusz«, a on umjesto himnusa svira »Zdravo Djevo«! I naravno dobiva batine, ali je uporan! Uvidjevši seoski mađaroni i pridošli Mađari da je dosljedan i neslomljiv, puštaju ga na mir, a on je još s većim žarom svirao i pjevao s vjerenim pukom hrvatske popijevke. U međuvremenu je došla nedjelja Krista Kralja, 29. listopada 1944. kad su u Goričanu u jutarnjim satima upali mađarski žandari i pohvatali sve muškarce.

BILJESKE:

¹ Ignacije Lipnjak: Pismo kapelanu Vinku Žgancu u Zagreb iz Macinca 25. lipnja 1917.

² Isto

³ Ignacije Lipnjak: Orguljaška škola u Celju, Sv. Cecilija, rujan-listopad, Zagreb, 1921. str. 130.

⁴ Ana Katarina Zrinska, rođena 1625. u Bosiljevu od Oca Vuka Krsta Frankopana Tržačkog i majke Uršule. Djetinjstvo i mladost provodi u Bosiljevu, Ozlju i Karlovcu. Bila je vrlo obrazovana. Govorila je hrvatski, njemački i talijanski. U Ozlju je 1660. priredila molitvenik *PUTNI TOVARUS* vnogimi lipimi novimi i pobožnimi molitvami iz nimškoga na hrvatski jezik istomačen i spravljen.

(*PVTNI TOVARUS* — Vnogimi lipimi Nuoimi i pobosnimi molitvami iz Nimškoga na Hervaczki jezik istomachen i sspraulen po meni Groff Frankopan Catharini Goszpodina Groffa Petra Zrinisskoga hisnom Tourarussu, Peruich szada u stampi na suit dan i vno-gim pobosnim lyudem na vsiuanie i touraristuo vdi-lyen.

Leta MDCLXI. U Benetkih pri Babianu ...)

U predgovoru molitvenika obraća se: Vsega hrvackoga i slovinskoga orsaga gospodi i poglavitim ljudem obojega spola, vsake vrste i fele dobrim kršćanikom od mene službu i poklon, od Gos. Boga zdravlje, sriću i veselje, na ovom svitu dug žitak, a po smrti svakomu kraljevstvo nebesko ...

Naime, bojala se da joj tko ne zamjeri što ona kao žena »ovakovo delo na se vzeti podpačala i knjige načinjati ili spravljati što se meni more biti nebi pristajalo.«

Molitvenik je doživio tri izdanja: drugo 1687. u Ljubljani i treće 1715. ponovo u Ljubljani.

Isusovac Baltazar Milovec, Katarinin suvremenik, kaže da je Katarina svoj molitvenik dala »medj ljudi razdeliti«, poklanjala ga badava. Zbog posebne topline koja se osjeća u molitvama i koja zrači iz njih, ljudi su ga radosno prihvatili, posebno Međimurci. Za njih je značajan i po tome što su iz njega preuzeli nekoliko prevedenih tekstova iz latinskih hymnusa i njima nadodali u kasnijem desetljećima i stoljećima izvorne pučke napjeve i tako stvarali i stvorili nove međimurske pučke crkvene popijevke, među kojima je i popijevka u čast sv. Barbare:

*Zdrava budi o Diuicza
Jesusseva Zaručnica
Paradišomzka Rosicza
Lipe duhe Fiolicza.*

Katarina Zrinska je u Putnom Tovarusu objavila deset kitica ikavicom, pjevači su znali samo šest i kod pjevanja su miješali ikavicu s kajkavštinom. Napjevi su im bili različiti, inačice napjevu popijevke »Pitala su dečica« koju popijevku pjevaju djevojčice ili djevojke u Međimurju obilazeći seljačke domove u predvečerje Svijećnice.

Katarina Zrinska zadužila je hrvatsku književnost jer je širila hrvatsku riječ i u onim krajevima Hrvatske gdje je ta riječ bila potiskivana njemačkim i mađarskim govorom i pismom. Napisala je:

»Premišljavajući vnogokrat, da se skoro zmeda vsega svita jezikov najmanje hrvackoga ovo doba štampanih knjig nahodi, pače i one, koje nigda bihu po pobožnih i Boga bojećih ljudi učinjene i štampane već se zatiraju i malo kadi nahode...« Zbog toga se odlučila tiskati i ljudem obojega spola, vsake vrste i fele dobrim kršćenikom, molitvenik na hrvatskom jeziku pokloniti.

⁵ Baltazar (Boltžar) Milovec rođen je u Međimurju 7. kolovoza 1612. godine. Gimnaziju završava u Gracu. U isusovački red stupa 1629. u Leobenu, zatim

se 1630. vraća u Grac gdje studira filozofiju. 1635. je profesor principija u Zagrebu, a 1637—1640. boravi u Beču i studira teologiju. Doktorat filozofije postigao je 1643. u Beču. Nakon toga bio je profesor poetike u Šopronu i Varaždinu a u Zagrebu propovjednik. Kao povjesničar napisao je povijest isusovačkog reda od 1662. do 1673. Od molitvenika najznačajniji su mu: *DVOI DUSSNI KINCH* iz 1661. i *DUSSNI VERT*, duhovnim cvetiem nazzagyen. To je to: unoge fele officiumi i litanye iz nekoih molitvenih knyisicz szkupa szpravlyeni, i na hervatzki jesik pretolmacheni posbosnim dussam na duhovnu naszladnoszt i haszen. Po P. Bolthisarv Millovczv, tovarustva Jesussevoga redovniku — Stapan v u Bechu, Pri Janussu Kürneru, leta 1664.

U ovom molitveniku također nalazimo hymnus u čast sv. Barbare, ali ga Milovec objavljuje u kajkavštini:

*Zdrava budi, o devica,
Jezuševa zaručnica,
Paradišomska rožica,
Lepe duhe fiolica.*

Milovec je zaslužan i za procvat kajkavske književnosti u 17. stoljeću. Bio je odličan propovjednik, nazvan: — Cicero Croaticus —, osim hrvatskog, govorio je latinski, njemački i mađarski. Umro je u Zagrebu 17. siječnja 1678. godine.

Za života je u rodnom Međimurju imao prilike čuti pjevanje puka kod crkvenih obreda na Veliki petak. Tad su se pjevale popijevke — od muke i smrti Jezuseve —, zbog toga nije neobično da se u molitveniku Dušni vrt u »oficijumu« — Od sedem žalosti B. Marije, vsegdar device — nalaze sadržaji hymusa koji nisu prijevodi latinskih tekstova nego prepoznatljive inačice starih međimurskih korizmenih popijevki (lita-nijskog tipa), koje se i u naše vrijeme još uvijek pjevaju na Veliki petak u mnogim međimurskim crkvama.

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Uredbe i odluke o službi voditelja kora donesene na nadbiskupskim sinodama zadarske dijeceze 1664. i 1680. godine

Zdravko Blažeković, Zagreb

Muzička praksa u zadarskoj prvostolnoj crkvi sv. Stošije u razdoblju baroka ostala je do danas prilično neistražena. Dok je, na primjer, za splitsku prvostolnicu sv. Dujma ili dubrovačku katedralu danas, popis poimenično poznatih glazbenika koji su u njima djelovali, pa i dokumenata koji govore o njima relativno opsežan, o glazbenicima u zadarskoj katedrali broj podataka za sada je skroman. Dosadašnja istraživanja polazila su više od sačuvanih muzičkih izvora, a manje od arhivskih materijala, pa nam je danas poznatije što se izvodilo, nego *tko* je muzicirao. Zbog toga se čini dragocjenim svaki arhivski podatak koji ispunjava te praznine.

U arhivu zadarske nadbiskupije sačuvana su dva sveska *Uredbi i odluka* proglašanih na dijecezanjskim sinodama zadarskih nadbiskupa. Teodora Balbija 1664. i Ivana Evanđelista Parzaghija 1680. godine.¹ U svescima koji sadržavaju zaključke Sinoda o bogoslužju, o vršenju različitih funkcija u crkvi, postoji i poglavlje *De officio magistr*

chori u kojem su definirane dužnosti i zadaci voditelja kora.

Teodor Balbi (Venecija, ? — Venecija, oko 19. VIII. 1669) potomak je ugledne mletačke patricijske obitelji. Bio je opat i prepozit crkve sv. Celza i Nazarija u Bresci kad ga je 20. XI. 1656. papa Aleksandar VII. imenovao zadarskim nadbiskupom.² U nastojanju da unaprijedi vjerski život pozvao je u Zadar franjevce trećorece i održao spomenutu dijecezansku sinodu. Odgojenom i školovanom u Veneciji, kvalitetne glazbene produkcije nisu mu bile strane, pa je za izvedbe u crkvi sv. Stošije povremeno pozivao strane glazbenike. Kao prijatelj znanosti 1665. godine dao je akademiji *Cinici* prostorije za rad u svojoj palači.

Teodora Balbija naslijedio je franjevac Ivan Evanđelista Parzaghij, kojeg je na zadarsku nadbiskupsku stolicu postavio papa Klement IX., 19. kolovoza 1669. Na tom je položaju ostao sve do smrti 24. kolovoza 1688. U jesen 1680. sazvao je dijecezansku sinodu.³

Na Sinodi održanoj od 28—30. rujna 1664. pod nadbiskupom Teodorom Balbijem, u 6. poglavlju o službi voditelja kora zbilježeno je sljedeće:⁴